

Людмила Новаківська

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ СЛОВЕСНОСТІ У СПАДЩИНІ О. Р. МАЗУРКЕВИЧА

Однією з найважливіших проблем методики викладання літератури радянського періоду є даліше посилення виховного впливу літератури на школярів. Однак уся система роботи, що висвітлювалася у методичних посібниках цього періоду була, заполітизована. У завданнях, які ставилися перед школою, наголошувалося на підвищенні якості навчання і комуністичного виховання учнів. Це вимагало творчого розв'язання теоретичних питань викладання літератури, зокрема проблеми вдосконалення методів, ґрунтовного вивчення, осмислення й поширення передового досвіду роботи словесників – майстрів педагогічної справи, новаторів [5, с. 11; 4].

Ще однією важливою проблемою, над розробкою якої працювали теоретики та практики радянського періоду, стало питання підготовки вчителя-словесника.

Створюються посібники з актуальних проблем покращення якості викладання літератури: «Майстерність учителя-словесника» Т. Бугайко та Ф. Бугайко (1963); «Самостійна робота учнів над літературним твором» і «Взаємозв'язок методів навчання на уроках літератури» В. Золотникової (1978); «Літературно-мовний кабінет у школі», «Письмові творчі роботи з української літератури у 8–10 класах», «Література і учнівська творчість» В. Цимбалюка (1975–1985); «Наукові основи підручника з літератури (4–10 класи)», «Вивчення елементів теорії літератури в 4–7 класах», Міжпредметні зв'язки на уроках української літератури (4–10 класи) М. Бандури (1979–1984); «Наочність на уроках літератури» В. Гречинської (1983); «Естетичне виховання учнів у процесі вивчення української

літератури» (1985), «Уроки позакласного читання в старших класах» (1988) Н. Волошиної [3; 5, с. 11].

У цей час в Україні з'являється низка ґрунтовних праць узагальнюючого характеру, в яких розв'язуються актуальні проблеми викладання літератури в школі. Серед них підручник для університетів та педагогічних інститутів В. Неділька «Методика викладання української літератури в середній школі» (1978); книга Є. Пасічника «Українська література в середній школі» (1983); посібник К. Сторчака «Основи методики літератури» (1965).

Вагомий внесок у розвиток методики викладання словесності здійснив відомий український теоретик, методист і дослідник, педагог і літературознавець – академік Олександр Романович Мазуркевич (1913–1995).

Олександр Романович послідовно працював над удосконаленням літературної освіти, виступав проти формалізму, схоластики, демагогії у викладанні словесності, своїми публікаціями протистояв застою в методиці літератури. Він був упорядником збірників «Зброєю слова», «М. В. Гоголь», а також автором і науковим редактором книжок про творчість Т. Шевченка, І. Франка, П. Грабовського, М. Коцюбинського, Лесі Українки, відповідальним редактором щорічника «Методика викладання української мови і літератури». Як головний науковий співробітник Інституту педагогіки АПН України О. Мазуркевич здійснював наукове керівництво дослідженням проблем літературної освіти та історії української літератури і шкільної словесності [2, с. 3].

Першою і, власне, єдиною спробою подати систематизований огляд становлення й розвитку методичної думки в галузі вивчення літератури в школах України дослідники називають працю О. Мазуркевича «Нариси з історії методики української літератури» (1961) [4]. Автор розшукав чимало документів і бібліографічних матеріалів, які систематизовано вмістив у вищевказану працю. Якщо в оглядах критичних матеріалів до більшовицького перевороту 1917

року він посилається лише на педагогічні погляди окремих письменників-класиків (Г. Сковороди, Т. Шевченка, Л. Глібова, І. Франка, Лесі Українки, С. Васильченка та ін.), то про українську школу в умовах царського режиму майже нічого не сказано, оскільки української школи як такої при репресивному царському режимі не було. Тому О. Мазуркевич зробив акцент на аналіз методичних праць відомих російських методистів – М. Семенова, О. Галахова, О. Рибнікової, Н. Кудряшова, Я. Ротковича та ін. Весь період 20–30-х років ХХ століття у методиці літератури розглядається автором з позицій марксистсько-ленінської ідеології та сталінських постулатів про класову боротьбу. Замість естетичного аналізу літературних творів відомих митців слова, науковець постійно наголошує на «комуністичній партійності» викладання літератури, на «марксистсько-ленінському підході» до характеристики літературних образів тощо. На думку сучасних дослідників, можна виправдати такий підхід автора до розуміння аналізу творів через тогочасну політику та ідеологічні причини. Досить мало уваги було приділено автором розвитку методологічної думки на західноукраїнських землях, проте в аналізі її критикувались буржуазно-національні тенденції у шкільних підручниках О. Барвінського, В. Домбровського, О. Левицького, П. Лушпинського та ін. [6, с. 8].

О. Мазуркевич так завершує свою книгу: «Знання історії нашої методики нам необхідно не заради самої історії, а в інтересах сучасності, в цілях дальшого розвитку цієї галузі педагогічної науки, впевненого просування її вперед по шляху успішного розв'язання завдань перебудови школи» [4, с. 371]. Однак, з часу виходу цієї роботи минули роки, і природно, що низка її положень вимагає нового трактування, осмислення, доповнення та конкретизації [1, с. 5]. За словами Л. Березівської, більшість праць О. Мазуркевича (до 90-х років ХХ століття) мають ідеологічне забарвлення, та попри те вони сприяли розвитку української літератури, методики її викладання в школі. Тому науково-педагогічна спадщина вченого

багатогранна, вагома й потребує глибокого, неупередженого наукового дослідження та оцінки [2, с. 4].

Список використаних джерел

1. Базиль Л. О. Становлення і розвиток шкільної літературної освіти в Україні у 1918–1938 рр.: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2004. 26 с.
2. Березівська Л. Д. Життєвий шлях і науково-педагогічна діяльність Олександра Мазуркевича. *Українська література*. 2013. № 10. С. 2–4.
3. Бугайко Т. Ф., Бугайко Ф. Ф. Майстерність учителя-словесника. Київ: Рад. шк., 1963. 187 с.
4. Мазуркевич О. Г. Нариси з історії методики української літератури. Київ: Радянська школа, 1961. 375 с.
5. Наукові основи методики літератури: посібник для студ. вузів / Н. Й. Волошина, О. М. Бандура, О. А. Гальонка та ін.; під ред. Н. Й. Волошиної. Київ: Ленвіт, 2002. 344 с.
6. Новаківська Л. В. Історіографічний аналіз проблеми викладання словесності у вітчизняних навчальних закладах ХІХ – поч. ХХ ст. *Актуальні проблеми розвитку світової науки: матеріали ІІІ Міжнар. конф. (Київ, 28 лют. 2017 р.)*. Київ: Центр наукових публікацій, 2017. Ч. 2. С. 63–69.
7. Пультер С. О. До питання наукових досліджень з історії розвитку методики викладання української літератури в середній школі. *Методичний пошук. Викладацько-студентські наукові роботи з питань методики викладання мови і літератури*. 2013. № 11. С. 7–12.